# YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO

19 päivänä maaliskuuta 2002 *

Asiassa C-476/99,

jonka Centrale Raad van Beroep (Alankomaat) on saattanut EY 234 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

**H. Lommers**

vastaan

**Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij**

ennakkoratkaisun miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) 2 artiklan 1 ja 4 kohdan tulkinnasta,

* Oikeudenkäyntikieli: hollanti.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti G. C. Rodríguez Iglesias, jaostojen puheenjohtajat P. Jann, F. Macken ja N. Colneric sekä tuomarit C. Gulmann, A. La Pergola (esittelevä tuomari), J.-P. Puissochet, R. Schintgen ja V. Skouris,

julkisasiamies: S. Alber,
kirjaaja: apulaiskirjaaja H. von Holstein,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Alankomaiden hallitus, asiamiehenään M. A. Fierstra,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään H. Michard ja C. van der Hauwaert,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Alankomaiden hallituksen, asiamiehenään H. G. Sevenster, ja komission, asiamiehenään H. M. H. Speyart, 11.9.2001 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 6.11.2001 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

**tuomion**

1 Centrale Raad van Beroep on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 8.12.1999 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 16.12.1999, EY 234 artiklan nojalla ennakkoratkaisukysymyksen miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40; jäljempänä direktiivi) 2 artiklan 1 ja 4 kohdan tulkinnasta.

2 Kysymys on esitetty asiassa, jossa kantajana on Lommers ja vastaajana hänen työnantajansa Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (maatalous, ympäristö- ja kalatalousministeriö; jäljempänä maatalousministeriö), ja jossa on kyse siitä, että maatalousministeriö oli hylännyt Lommersin pyynnön saada lapselleen päivähoitopaikka ministeriön tukea saavassa tarhassa sillä perusteella, että paikat oli lähtökohtaisesti varattu yksinomaan tämän ministeriön naispuolisille virkamiehille.

## Oikeussäännöt

*Yhteisön oikeussäännöt*

3 Direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Tämän direktiivin tarkoituksena on toteuttaa jäsenvaltioissa miesten ja naisten tasa-arvoinen kohtelu mahdollisuuksissa työhön, uralla etenemiseen ja ammatilliseen koulutukseen sekä työoloissa — —. Tästä periaatteesta käytetään jäljempänä nimitystä tasa-arvoisen kohtelun periaate."

4 Direktiivin 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan jäljempänä, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi tai välillisesti etenkään siviilisäädyn tai perheaseman perusteella.

— —

4. Tämä direktiivi ei estä toteuttamasta miesten ja naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia edistäviä toimenpiteitä erityisesti poistamalla eriarvoisuutta, joka vaikuttaa naisten mahdollisuuksiin 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuissa kysymyksissä."

5 Direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisella työoloihin, palvelussuhteen lakkauttamisen perusteet mukaan lukien, tarkoitetaan, että miehille ja naisille on taattava samat ehdot ilman sukupuoleen perustuvaa syrjintää."

6 Naisten mahdollisuuksia edistävistä toimenpiteistä 13 päivänä joulukuuta 1984 annetun neuvoston suosituksen 84/635/ETY perusteluissa viitataan nimenomaisesti direktiivin 2 artiklan 4 kohtaan ja kehotetaan jäsenvaltioita

"1) säätämään positiivisista toimista, joiden tarkoituksena on poistaa tosiasiallista eriarvoisuutta, jota naiset kohtaavat työelämässä, ja jotka edistävät tasapainoista sukupuolijakaumaa, sekä tarkoituksenmukaisista yleisistä ja erityisistä toimenpiteistä kansallisessa politiikassa ja käytännössä — —, jotta

a) poistetaan tai tasoitetaan niitä haitallisia vaikutuksia, joita työssäkäyville tai työtä etsiville naisille aiheutuu yhteiskunnassa vallitsevista asenteista, käytännöstä ja rakenteista, jotka perustuvat perinteiseen käsitykseen naisten ja miesten tehtävien jaosta yhteiskunnassa;

b) rohkaistaan naisten osallistumista sellaisille työelämän eri aloille, joilla he ovat nykyisin aliedustettuina, etenkin tulevaisuuden aloille ja vastuullisiin tehtäviin, jotta inhimillisiä voimavaroja käytetään paremmin hyödyksi;

— —

3) säätämään, jatkamaan tai rohkaisemaan positiivisia toimia julkisella ja yksityisellä sektorilla

4) toimimaan siten, että mahdollisuuksien mukaan toteutetaan toimia, jotka kohdistuvat seuraaviin kysymyksiin:

— —

— työolojen sopeuttaminen — —

— —

— —

8) ryhtymään myös julkisella sektorilla sellaisiin yhtäläisiä mahdollisuuksia edistäviin toimiin, jotka voivat toimia esimerkkinä — —."

*Kansalliset säännökset*

7 Wet Gelijke Behandeling van mannen en vrouwenin (miesten ja naisten tasa-arvoisesta kohtelusta 1.3.1980 annettu laki; jäljempänä WGB) 1 a §:ssä säädetään seuraavaa:

"1. Julkisoikeudellisen yhteisön toimivaltainen viranomainen ei voi palvelussuhteen ehdoissa — — kohdella eri tavoin mies- ja naispuolisia työntekijöitä.

— — "

8 WGB:n 5 §:ssä säädetään kuitenkin seuraavaa:

"1. 1 a, 2, 3 ja 4 §:n säännöksistä voidaan poiketa, jos erilaisen kohtelun tarkoituksena on asettaa naispuolinen työntekijä edullisempaan asemaan tosiasiallisen eriarvoisuuden poistamiseksi tai vähentämiseksi ja jos erilainen kohtelu on kohtuullisessa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.

— — "

9 Maatalousministeriö antoi 15.11.1993 yleisohjeen nro P 93-7841 (jäljempänä ministeriön ohje), jonka mukaan ministeriö tarjoaa naispuolisille työntekijöille tietyn määrän lasten päivähoitopaikkoja. Nämä yhteensä 128 paikkaa vuonna 1995 jaettiin ohjeen mukaan ministeriön eri osastojen ja yksikköjen välillä suhteessa niillä työskentelevien naisten lukumäärään siten, että kutakin 20 naispuolista työntekijää kohti varattiin yksi paikka. Osa päivähoitopaikoista on maatalousministeriön omassa tarhassa ja osa kunnallisissa päiväkodeissa, joista ministeriö on saanut paikkoja.

10 Virkamiesten, joiden lapselle on myönnetty päivähoitopaikka, on suoritettava maksu, jonka suuruus määräytyy heidän tulojensa perusteella ja joka laskee asteittain, kun on kyse saman perheen lapsista. Maksu pidätetään suoraan virkamiesten palkasta.

11 Ministeriön ohjeessa määrätään muun muassa seuraavaa:

"Lasten päivähoitopalvelut on lähtökohtaisesti tarkoitettu yksinomaan ministeriön naispuolisille työntekijöille, ellei kyseessä ole esimiehen arvion mukaan hätätapaus."

## Pääasian oikeudenkäynti ja ennakkoratkaisukysymys

12 Lommers on maatalousministeriön virkamies. Hänen vaimonsa tekee työtä toisen työnantajan palveluksessa.

13 Lommers pyysi 5.12.1995 maatalousministeriötä varaamaan päivähoitopaikan lapselleen, jonka oli määrä syntyä myöhemmin. Pyyntö hylättiin 20.12.1995 sillä perusteella, että miespuolisten työntekijöiden lapsille ei voitu myöntää päivähoitopaikkoja, ellei kyseessä ollut hätätapaus.

14 Lommers valitti 28.12.1995 päiväämällään kirjeellä tästä hylkäävästä päätöksestä maatalousministeriölle. Samana päivänä hän pyysi Commissie gelijke behandelingin (jäljempänä tasa-arvolautakunta) lausuntoa siitä, oliko maatalousministeriön kanta WGB:n mukainen.

15 Maatalousministeriö totesi 22.2.1996 tasa-arvolautakunnalle lähettämässään kirjeessä erityisesti, että ministeriön ohjeessa tarkoitettu sukupuoleen perustuva erilainen kohtelu johtui ministeriön halusta puuttua siihen, että naispuoliset virkamiehet olivat aliedustettuina ministeriössä. Se totesi, että 31.12.1994 sen 11251 työntekijästä vain 2792 oli naisia ja että naisia oli virkahierarkian ylemmillä tasoilla erittäin vähän.

16 Tasa-arvolautakunta katsoi 25.6.1996 antamassaan lausunnossa, ettei maatalousministeriö ollut toiminut WGB:n 1 a §:n 1 momentin ja 5 §:n vastaisesti.

Lautakunta katsoi, että oli yleisesti tunnettua, että naiset luopuvat miehiä useammin työelämästä lasten hoitoon liittyvistä syistä ja että oli syytä ajatella, että päivähoitopaikkojen liian vähäinen määrä on ratkaiseva tekijä sille, että naiset luopuvat työpaikastaan. Lautakunta katsoi, että ministeriön ohjetta oli pidettävä perusteltuna, koska tavoitteena oli estää se, että naispuolinen henkilöstö lopettaa palvelussuhteensa eikä ohjeella ylitetty sitä, mikä oli tämän tavoitteen saavuttamisen kannalta tarpeellista. Lautakunnan mukaan se, että miespuoliselle virkamiehelle, joka vastaa yksin lastensa hoidosta, voidaan "hätätapauksessa" myöntää päivähoitopaikka, olisi pitänyt kuitenkin ohjeessa ilmaista selvemmin. Tämän lisäksi lautakunta katsoi, että sitä, noudattaako ohje WGB:n säännöksiä, ei voida katsoa vahvistetuksi lopullisesti, vaan että kulloinkin kyseessä olevan toimen asianmukaisuus oli voitava tutkia säännöllisin väliajoin.

17 Lommersin lapsi syntyi 5.7.1996.

18 Maatalousministeriö hylkäsi Lommersin valituksen 11.9.1996 antamallaan päätöksellä tukeutuen tasa-arvolautakunnan lausuntoon, jonka saamiseksi se oli lykännyt päätöstään.

19 Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage (Alankomaat) hylkäsi Lommersin tästä päätöksestä nostaman kanteen perusteettomana 8.10.1996 antamallaan tuomiolla. Tämä tuomioistuin ratkaisi kanteen puhtaasti kansallisten oikeussääntöjen perusteella ja yhtyi ratkaisussaan tasa-arvolautakunnan lausuntoon.

20 Lommers valitti 13.11.1996 päätöksestä Centrale Raad van Beroepiin. Hän vetosi valituksessaan siihen, ettei maatalousministeriö ollut esittänyt näyttöä siitä, että niiden naisten lukumäärä, jotka jatkavat työntekoa äitiysloman jälkeen,

olisi noussut ministeriön tukea saavan päivähoitojärjestelyn toteuttamisen jälkeen. Hän väitti myös, että suurimmassa osassa Alankomaiden ministeriöitä ei kohdella miltään osin eri tavoin miehiä ja naisia, kun on kyse ministeriön tuella järjestetyistä päivähoitopaikoista, mikä osoittaa hänen mukaansa, että käytettävissä olevien resurssien riittämättömyyteen ei voida vedota maatalousministeriön miespuolisten työntekijöiden sulkemiseksi asiassa kyseessä olevan päivähoitojärjestelmän ulkopuolelle. Lommers katsoo lisäksi, että järjestelmän ulkopuolelle sulkeminen on direktiivin 2 artiklan vastaista.

21 Sitä vastoin maatalousministeriön mukaan kyseessä olevaa järjestelmää voidaan pitää direktiivin 2 artiklan 4 kohdan kannalta perusteltuna. Naisille annettu etusija perustuu sen mukaan ministeriön pyrkimyksiin poistaa nais- ja miespuolisten virkamiesten välillä vallitseva eriarvoisuus siltä osin kuin kyse on ministeriön palveluksessa olevien naisten lukumäärästä tai siitä, millä virkahierarkian tasolla he työskentelevät. Ministeriön tukea saavien päivähoitopaikkojen perustaminen on sen mukaan omiaan lieventämään tätä tosiasiallista epätasaarvoisuutta.

22 Centrale Raad van Beroep toteaa aluksi, että asiassa ollaan eri mieltä siitä, voidaanko direktiivin 2 artiklan 4 kohtaa soveltaa sellaisiin toimiin, jotka koskevat työntekijöiden lapsia erityisesti silloin kun järjestelyn takaaminen kumpaakin sukupuolta oleville työntekijöille ei estäisi yhtäläisten mahdollisuuksien edistämistavoitteen toteutumista. Se toteaa tämän jälkeen, että oikeustieteellisessä kirjallisuudessa sentyyppisten toimien, joista määrätään ministeriön ohjeessa, on katsottu jäykistävän perinteistä miesten ja naisten välistä työnjakoa ja oikeuttavan sen. Centrale Raad van Beroep viittaa asiassa C-450/93, Kalanke, 17.10.1995 (Kok. 1995, s. I-3051) ja asiassa C-409/95, Marschall, 11.11.1997 (Kok. 1997, s. I-6363) annettuihin tuomioihin ja pohtii sitä, onko ministeriön ohjeessa määrätty poikkeusmahdollisuus kohtuuttoman rajoitettu, kun sen mukaan ainoastaan sellaiset miespuoliset työntekijät voivat hyötyä järjestelystä, joiden katsotaan olevan hätätapaukseksi luonnehdittavassa tilanteessa. Se pohtii lopuksi sitä, millainen vaikutus on sillä, että pääasian kantajan sulkeminen järjestelyn ulkopuolelle saattaa asettaa hänen puolisonsa vaikeaan tilanteeseen, koska puolisolla ei välttämättä ole mahdollisuutta saada lapselle päivähoitopaikkaa omalta työnantajaltaan.

23 Centrale Raad van Beroep katsoi, ettei näitä kysymyksiä voida ratkaista yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella, ja lykkäsi asian käsittelyä esittääkseen yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

"Onko miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa sellainen työnantajan järjestely, jonka perusteella tukea saavat lasten päivähoitopaikat ovat vain naispuolisten työntekijöiden käytettävissä, ellei miespuolisen työntekijän osalta kyse ole työnantajan arvion mukaan hätätapauksesta?"

## Ennakkoratkaisukysymys

24 Koska WGB:n 1 a ja 5 §:llä on pantu täytäntöön direktiivin 1 artiklan 1 kohta ja 2 artiklan 1 ja 4 kohta Alankomaiden julkisella sektorilla, todettakoon, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan soveltaessaan kansallista lainsäädäntöä ja erityisesti sellaisen kansallisen lain säännöksiä, joka on nimenomaan annettu direktiivin täytäntöönpanemiseksi, kansallisen tuomioistuimen on tulkittava kansallista lainsäädäntöä direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti (ks. direktiivin osalta asia 222/84, Johnston, tuomio 15.5.1986, Kok. 1986, s. 1651, 53 kohta; Kok. Ep. VIII, s. 621).

25 Yhteisöjen tuomioistuin on tämän lisäksi todennut, että direktiivissä säädetty miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaate on yleisesti sovellettava ja direktiiviä sovelletaan julkishallinnon virkasuhteisiin (ks. muun muassa asia 273/97, Sirdar, tuomio 26.10.1999, Kok. 1999, s. I-7403, 18 kohta ja asia C-285/98, Kreil, tuomio 11.1.2000, s. I-69, 18 kohta).

26 Pääasiassa kyseessä olevan järjestelyn osalta on ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen tavoin ensin todettava, että päivähoitopaikkoja, jotka työnantaja tarjoaa työntekijöilleen työpaikalla tai sen ulkopuolella, on pidettävä yhtenä direktiivissä tarkoitetuista palvelussuhteen ehdoista.

27 Siitä kannasta poiketen, jonka komissio esitti istunnossa, tätä luonnehdintaa ei voida syrjäyttää ja katsoa, että etuutta on pidettävä palkkana ainoastaan siitä syystä, että työnantaja vastaa osittain kyseisistä päivähoitopaikoista aiheutuvista kustannuksista, kuten esillä olevassa asiassa.

28 Tältä osin on syytä muistuttaa yhteisöjen tuomioistuimen jo hiljattain todenneen, että vaikka joidenkin palvelussuhteen ehtojen määräämisellä voi olla taloudellisia vaikutuksia, se ei ole riittävä syy pitää mainittuja ehtoja EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan (EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—143 artiklalla), jonka perustana on työsuorituksen ja palkan määrän välinen kiinteä yhteys, soveltamisalaan kuuluvina (asia 149/77, Defrenne III, tuomio 15.6.1978, Kok. 1978, s. 1365, 21 kohta; Kok. Ep. IV, s. 127 ja asia C-236/98, Jämo, tuomio 30.3.2000, Kok. 2000, s. I-2189, 59 kohta).

29 Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 48 kohdassa todennut, esillä olevassa asiassa kyseessä oleva järjestely on luonteeltaan ennen kaikkea käytännöllinen. Päivähoitopaikkoja tarjoamalla vältetään se epävarma ja hankala asema, johon työntekijä joutuu etsiessään lapselleen sopivaa päivähoitopaikkaa, joka on hänelle taloudellisesti mahdollinen. Erityisesti silloin kun päivähoitopaikoista on pulaa, tällaisella järjestelyllä pyritään helpottamaan kyseessä olevan työntekijän mahdollisuuksia tehdä työtä, mitä on pidettävä myös järjestelyn pääasiallisena vaikutuksena.

30 Tämän jälkeen todettakoon, että määräys, jolla työnantaja varaa hätätapaukseksi arvioimiaan tilanteita lukuun ottamatta henkilöstölleen tarjoamansa päivähoitopaikat ainoastaan naispuolisille työntekijöille, johtaa direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa ja 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun sukupuoleen perustuvaan erilaiseen kohteluun. Mies- ja naispuolisen työntekijän, eli alle kouluikäisen lapsen isän tai äidin asema ovat toisiinsa verrattavissa, kun kyse on tarpeesta saada päivähoitopaikka sen vuoksi, että he tekevät työtä (ks. vastaavasti asia 312/86, komissio v. Ranska, tuomio 25.10.1988, Kok. 1988, s. 6315, 14 kohta; sellaisten mies- ja naispuolisten työntekijöiden aseman osalta, jotka ovat yksinhuoltajia, ks. asia C-366/99, Griesmar, 29.11.2001, 56 kohta, Kok. 2001, s. I-9383).

31 Tämän jälkeen on siis selvitettävä, sallitaanko direktiivin 2 artiklan 4 kohdassa esillä olevassa asiassa kyseessä oleva järjestely.

32 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä seuraa, että tämän säännöksen tarkoin rajattuna tavoitteena on sallia sellaiset syrjiviltä näyttävät toimenpiteet, joilla pyritään tehokkaasti poistamaan tai vähentämään yhteiskunnassa mahdollisesti vallitsevaa eriarvoisuutta. Säännöksessä sallitaan sellaiset erityisesti naisia suosivat kansalliset toimenpiteet, jotka koskevat mahdollisuuksia työhön, yleneminen mukaan luettuna, ja joiden tavoitteena on parantaa naisten kilpailumahdollisuuksia työmarkkinoilla ja etenemismahdollisuuksia uralla tasa-arvoisesti miesten kanssa (em. asia Kalanke, 18 ja 19 kohta; em. asia Marschall, tuomion 26 ja 27 kohta ja asia C-158/97, Badeck ym., tuomio 28.3.2000, Kok. 2000, s. I-875, 19 kohta).

33 Yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa ei ole julkishallinnon henkilöstöä koskeva kansallinen lainsäädäntö, jonka perusteella naisille osoitetaan vähintään puolet koulutuspaikoista, jotka koskevat pätevöittävää koulutusta edellyttäviä ammatteja, joissa

naiset ovat aliedustettuina ja joiden osalta kyse ei ole koulutuksesta, jota yksinomaan valtio antaa. Yhteisöjen tuomioistuin totesi, että tällainen sääntely merkitsee rajoitettua käsitystä yhtäläisistä mahdollisuuksista, koska kyse ei ole työvaan koulutuspaikkojen varaamisesta naisille, jotta he saisivat pätevyyden päästä myöhemmin pätevöittävää koulutusta edellyttäviin työpaikkoihin julkishallinnossa, ja koska tällä sääntelyllä ainoastaan parannetaan naishakijoiden mahdollisuuksia julkisella sektorilla, ja katsoi tämän perusteella, että kyseessä olevan toimenpiteen on katsottava kuuluvan niihin, joiden avulla pyritään poistamaan syyt, joiden vuoksi naisten mahdollisuudet saada työtä ja edetä urallaan ovat huonommat, ja joiden tarkoituksena on parantaa naisten mahdollisuuksia kilpailla työmarkkinoilla ja luoda uraa tasa-arvoisina miesten kanssa (em. asia Badeck ym. tuomion 52—55 kohta).

34 Kuten Alankomaiden hallitus on huomautuksissaan perustellusti todennut, tämän kaltaisten syiden perusteella voidaan katsoa, että pääasiassa kyseessä oleva järjestely — joka lisäksi vastaa suosituksen 84/635 1, 3, 4 ja 8 kohdassa ilmaistuja linjauksia — ei ole direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan vastainen.

35 Edellä mainitussa asiassa komissio vastaan Ranska annettu tuomio ei millään tavoin jo ennakolta määrää sitä, miten esillä oleva asia on ratkaistava, vaikka komissio näin väittääkin. Yhteisöjen tuomioistuin tyytyi nimittäin kyseisen tuomion 15 kohdassa toteamaan ainoastaan, ettei vastaajana olleen jäsenvaltion toimittaman oikeudenkäynnin asiakirja-aineiston perusteella voitu todeta, että kyseessä oli direktiivin 2 artiklan 4 kohdassa tarkoitettu erityinen toimenpide sillä perusteella, että jäsenvaltio oli pitänyt yleisesti voimassa työehtosopimuksia, joista voitiin johtaa erityisiä oikeuksia naisille.

36 Esillä olevassa asiassa kyseessä olevan järjestelyn osalta todettakoon ensiksi, että ennakkoratkaisupyyntöä koskeva päätös huomioon ottaen esillä olevan asian oikeudenkäyntiaineistosta ja yhteisöjen tuomioistuimessa käydyistä keskusteluista käy ilmi, että ministeriön ohjetta annettaessa ja tosiseikkojen tapahtumahetkellä naiset olivat erityisen aliedustettuina maatalousministeriössä sekä lukumäärältään että virkahierarkian ylemmillä tasoilla.

37 Tämän jälkeen todettakoon, kuten tasa-arvolautakunta edellä mainitussa 25.6.1996 antamassaan lausunnossa, että lapsille soveltuvien ja taloudellisesti mahdollisten päivähoitopaikkojen puuttuminen saa erityisesti naiset luopumaan työpaikastaan (ks. tältä osin myös lasten huollosta 31 päivänä maaliskuuta 1992 annetun neuvoston suosituksen N:o 92/241/ETY yhdeksäs ja kymmenes perustelukappale; EYVL L 123, s. 16).

38 Näin ollen on siis todettava, että esillä olevassa asiassa kyseessä oleva järjestely, joka vastaa rajoitettua käsitystä yhtäläisistä mahdollisuuksista, koska kyse ei ole työpaikkojen varaamisesta naisille vaan siitä, että heille tarjotaan tietyntyyppisiä työsuhteen ehtoja sen helpottamiseksi, että he voivat jatkaa uraansa ja edetä sillä, kuuluu lähtökohtaisesti niihin toimenpiteisiin, joiden avulla voidaan poistaa syyt, joiden vuoksi naisten mahdollisuudet saada työtä ja edetä urallaan ovat huonommat, ja joiden tarkoituksena on parantaa naisten mahdollisuuksia kilpailla työmarkkinoilla ja luoda uraa tasa-arvoisina miesten kanssa. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on selvittää, vallitsevatko asiassa ne tosiseikat, jotka mainitaan tämän tuomion 36—37 kohdassa.

39 Vakiintuneen oikeuskäytännön nojalla on kuitenkin todettava, että määritettäessä mihin tahansa direktiivissä vahvistettuun yksilön perusoikeuteen, kuten miesten ja naisten tasa-arvoiseen kohteluun, tehtävän poikkeuksen laajuutta, on noudatettava suhteellisuusperiaatetta, joka edellyttää, että poikkeuksilla ei ylitetä sitä, mikä on asianmukaista ja välttämätöntä tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi, ja että kaikin mahdollisin tavoin sovitetaan yhteen tasa-arvoisen kohtelun periaate ja tavoiteltu päämäärä (em. asiat Johnston, tuomion 38 kohta, Sirdar, tuomion 26 kohta ja Kreil, tuomion 23 kohta).

40 EY 234 artiklassa määrätyn toimivallan jaon mukaan suhteellisuusperiaatteen noudattamisen valvominen kuuluu lähtökohtaisesti kansalliselle tuomioistui-

melle. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä käy kuitenkin ilmi, että yhteisöjen tuomioistuin on toimivaltainen esittämään kansalliselle tuomioistuimelle kaikki sellaiset yhteisön oikeuden tulkintaan liittyvät seikat, jotka saattavat auttaa kansallista tuomioistuinta sen arvioidessa kansallisen toimenpiteen yhteensoveltuvuutta yhteisön oikeuden kanssa sen käsiteltäväksi saatetussa asiassa. Kuten tämän tuomion 22 kohdassa todetaan, ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin on lisäksi muotoillut muutamia yksityiskohtaisia kysymyksiä, joihin on syytä vastata.

41 Aluksi todettakoon, että asiassa kyseessä oleva järjestely, jolla pyritään poistamaan tosiasiallista eriarvoisuutta, saattaa toisaalta myötävaikuttaa miesten ja naisten välisen perinteisen työnjaon ylläpitämiseen.

42 Edellä mainitun voidaan ajatella tukevan oikeustieteellisessä kirjallisuudessa omaksuttua kantaa, johon ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin viittaa ja jonka mukaan miesten sulkeminen järjestelyn ulkopuolelle ei ole suhteellisuusperiaatteen mukaista, jos miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien edistämistavoite, joka pyritään toteuttamaan perustamalla tietty järjestely sellaisia naispuolisia työntekijöitä varten, joilla on lapsia, voidaan saavuttaa, vaikka tämä järjestely tarjottaisiin myös miespuolisille työntekijöille, joilla on lapsia.

43 Asiassa on kuitenkin otettava huomioon se, että koska päivähoitopaikkojen tarjonnasta on pulaa, kuten edellä on todettu, kyseessä olevalla järjestelyllä toteutettujen päivähoitopaikkojen lukumäärä on rajoitettu ja maatalousministeriön naispuolisten virkamiehet odottavat paikkoja jonotuslistalla, eli heillekään ei kyetä takaamaan päivähoitopaikkaa.

44 Lisäksi on todettava, että asiassa kyseessä oleva järjestely ei vaikuta siten, että kyseessä olevilta miespuolisilta työntekijöiltä vietäisiin täysin mahdollisuudet saada päivähoitopaikka lapsilleen, kuten ei myöskään niiltä naispuolisilta työntekijöiltä, jotka eivät ole saaneet paikkaa maatalousministeriön tukea saavasta järjestelmästä, koska päivähoitopaikkoja on tarjolla vastaavilla palvelumarkkinoilla (ks. vastaavasti koulutuspaikkojen osalta edellä mainittu asia Badeck ym., tuomion 53 kohta).

45 Tämän jälkeen on todettava, että asiassa kyseessä olevassa järjestelyssä ei suljeta miespuolisia työntekijöitä täysin sen ulkopuolelle, vaan annetaan työnantajalle mahdollisuus hyväksyä miespuolisten virkamiesten pyynnöt tilanteissa, jotka työnantaja arvioi hätätapauksiksi.

46 Tämän poikkeuksen laajuuden osalta voidaan todeta, että maatalousministeriö on pääasian oikeudenkäynnissä ja tasa-arvolautakunnassa käydyssä menettelyssä todennut, kuten Alankomaiden hallitus yhteisöjen tuomioistuimessa, että miespuolisten virkamiesten, jotka ovat yksinhuoltajia, on voitava tällä perusteella saada paikka pääasiassa kyseessä olevasta päivähoitojärjestelmästä.

47 Järjestely, joka sulkisi miespuoliset, yksin lastaan hoitavat virkamiehet sen mahdollisuuden ulkopuolelle, että he voisivat saada paikan heidän työnantajansa tukemasta päivähoitojärjestelmästä, ylittää direktiivin 2 artiklan 4 kohdassa säädetyn poikkeuksen puuttumalla kohtuuttomasti tässä säännöksessä taattuun yksilön oikeuteen tulla kohdelluksi tasa-arvoisesti. Näihin virkamiehiin nähden väitteellä, joka perustuu siihen, että naiset keskeyttävät helpommin uransa vastatakseen alle kouluikäisten lastensa hoidosta, ei ole muutenkaan samanlaista merkitystä.

48 Tämän tuomion 43—47 kohdassa mainittujen seikkojen vuoksi ei siis voida perustellusti väittää, että se, ettei ministeriön ohjeessa taata päivähoitopaikkoja kumpaakin sukupuolta oleville virkamiehille täysin tasa-arvoisesti, on suhteellisuusperiaatteen vastaista.

49 Sillä, että pääasian kantajan puolisolle saattaa syntyä vaikeuksia jatkaa uraansa sen vuoksi, että puolisoiden alle kouluikäisten lasten päivähoito on järjestettävä, ei ole merkitystä sen kannalta, onko pääasiassa kyseessä olevaa järjestelyä pidettävä direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kannalta asianmukaisena. Työnantajan vahvistamien palvelussuhteen ehtojen osalta todettakoon, että tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltaminen tulee kyseeseen määritelmän mukaan ainoastaan tämän työnantajan työntekijöiden välisessä suhteessa. Periaatetta ei siis voida tulkita siten, että se velvoittaa työnantajan, joka päättää toteuttaa toimenpiteen, jolla on tarkoitus taistella sitä vastaan, että naiset ovat aliedustettuina sen henkilöstössä, ottamaan huomioon seikat, jotka koskevat sellaisten naispuolisten työntekijöiden työpaikkojen säilyttämistä, jotka eivät kuulu tähän henkilöstöön.

50 Edellä esitetyt seikat huomioon ottaen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, että direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohta ei ole ristiriidassa sellaisen järjestelyn kanssa, jonka ministeriö on perustanut poistaakseen naisten aliedustuksen henkilöstöstään ja jonka mukaan silloin kun sopivia ja taloudellisesti mahdollisia päivähoitopaikkoja on liian vähän, ne lukumäärältään rajoitetut päivähoitopaikat, jotka saavat ministeriön tukea ja jotka se tarjoaa henkilöstölleen, on varattu yksinomaan naispuolisille virkamiehille, kun taas miespuoliset virkamiehet voivat saada tällaisen paikan ainoastaan, jos työnantaja katsoo, että kyseessä on hätätapaus. Tämä pätee kuitenkin ainoastaan, jos tätä miespuolisten virkamiesten hyväksi vahvistettua poikkeusta tulkitaan siten, että sen avulla miespuoliset virkamiehet, jotka ovat yksinhuoltajia, voivat saada päivähoitopaikan tästä järjestelmästä samoin edellytyksin kuin naispuoliset virkamiehet.

## Oikeudenkäyntikulut

51 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Alankomaiden hallitukselle ja komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Centrale Raad van Beroepin 8.12.1999 tekemällään päätöksellä esittämän kysymyksen seuraavasti:

**Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY 2 artiklan 1 ja 4 kohta ei ole ristiriidassa sellaisen järjestelyn kanssa, jonka ministeriö on perustanut poistaakseen naisten aliedustuksen henkilöstöstään ja**

jonka mukaan silloin kun sopivia ja taloudellisesti mahdollisia päivähoitopaikkoja on liian vähän, ne lukumäärältään rajoitetut päivähoitopaikat, jotka saavat ministeriön tukea ja jotka se tarjoaa henkilöstölleen, on varattu yksinomaan naispuolisille virkamiehille, kun taas miespuoliset virkamiehet voivat saada tällaisen paikan ainoastaan, jos työnantaja katsoo, että kyseessä on hätätapaus. Tämä pätee kuitenkin ainoastaan, jos tätä miespuolisten virkamiesten hyväksi vahvistettua poikkeusta tulkitaan siten, että sen avulla miespuoliset virkamiehet, jotka ovat yksinhuoltajia, voivat saada päivähoitopaikan tästä järjestelmästä samoin edellytyksin kuin naispuoliset virkamiehet.

| | | |
|---|---|---|
| Rodríguez Iglesias | Jann | Macken |
| Colneric | Gulmann | La Pergola |
| Puissochet | Schintgen | Skouris |

Julistettiin Luxemburgissa 19 päivänä maaliskuuta 2002.

R. Grass — kirjaaja

G. C. Rodríguez Iglesias — presidentti